

KARACAOĞLAN'IN YAŞADIĞI YÖRE, ŞİİRLERİNDE GEÇEN MAHALLİ KELİMELER VE DEYİMLER:

Sayın Başkan, Sayın Divan Üyeleri, Sayın Konuklarımız, Kavramlar vardır erişilmez, kavramlar vardır güçlü, kavramlar vardır düşündürücü..... İnsan ruhu güzele, en üstüne, ideale tutkundur; kendini aşma çabası içindedir. Güçlü duygular, sevgiler ve tutkular yaşama yön verir. Kişi en içten duygularını anlatırken en güç anını yaşar, sözcükler yetersiz kalır. Cümleler çarpıcılığını yitirir, anlatım güzelliğini kaybeder. İşte bu zorluktur ki ozanların ve yazarların erişilmezliğini insanlığa bir kez daha kanıtlar.

Hele bu ozan Karacaoğlan gibi adı kara olmasına karşın en içten duygularını sevecen, çarpıcı, akıcı ve duru bir biçimde verebiliyorsa, o erişilmezdir, insan ruhunun en gizli yönlerini içten, yapmacıksız, bazen biraz açık saçık; ama güzel ve derin anlamlarıyla veriyorsa o türünde örnektir. Evet, Karacaoğlan geleneğini getiren Halk Edebiyatımızın en seçkin ozanlarından yalnızca çağına değil, çağıara örnek olan bu kişi kuşkusuz sevilecek, örnek alınacak, adı konulacak, efsaneler yakıştırılacak, güneyden kuzeye, doğudan batıya tüm halkı ona sahip çıkacaktır. Ancak bu ilgi ve hayranlık içinde şiirlerinde insanın en gizli duyguları yaşanırken, ozanın gerçek yaşamı ve çevresi konusunda da bilgi edinmek mümkündür.

Gelin şimdi efsaneler içindeki yaşamına ilmi araştırmaların ışığı altında, şiirlerinden edindiğimiz izlenimleri birleştirerek ilhan Başgöz'ün dediği gibi güney illerimizin ünlü halk ozanının güneydeki yaşamına bir göz atalım:

Önce Ahmet Tevhit - Tevfik'ten başlayalım: Türk yurdu mecmuası 9 / 6 /1925 - Ahmet Tevhit'in ihtiyar kimselerden aldığı bilgiye göre Karacaoğlan Kozan'a bağlı Feke kazasının Gökçe Köyündendir.

Ali Rıza Yalgın da bir makalesinde bu görüşe katılır. Ozanın Gökçeli'de doğduğunu, 1090 da öldüğünü, buna dair türküler dinlediğini, Kozanoğullarının her nedense Karacaoğlan'a kızdığını onu öldürmek istediğini, bu suikastin yapılacağını duyan ozanın Van iline kaçtığını belirtir. - Tarsus Gazetesi No: 615 - 616

Mahmut Ragıp Kilis Gazetesinde yayınlanan bir makalesinde Karacaoğlan'ın Gökçeli olduğunu söyler. - Kilis 1928

Ereğli Kaymakamı Fuat Bey ise ozanın Kozan'da doğduğunu bir süre Kozanlı Ahmet Paşa'nın nedimliğinde bulunduğunu, Kozanlılardan naklen söylemiştir. - Halk şairleri kitabı iki sayfa 153 -

Karacaoğlan'sa bir dördlüğünde bize doğum yerini şöyle seslenerek anlatır:

Kozan dağından neslimiz
Arı Türkmendir aslımız
Varsaktır durak yerimiz
Gurbette yar eyler bizi

Şiirde görüldüğü gibi neslinin Kozan Dağı'ndan geldiğini durak yerinin ise, Varsak olduğunu belirtir. Bu dizelerde ki durak yeri sözü önemlidir. Bu söz, devamlı kalınan bir yer için mi yoksa sözlük anlamında olduğu gibi, durmak zorunda olan bir konaklama yeri için mi söylenir. Kişi doğduğu yer için durak yeri demez, bu noktayı iyi düşünmek gerek.

Gelin bir de durak sözcüğünün şu dizelerdeki anlamına bakalım :

Göğce idi benim yerim durağım
Evvel yakın idim, şimdi ırağım
Felek beni nazlı yardan ayırdı.
Göğce'den çıktımçocuktum
Feke'ye geldim ayıktım
Kozan'da sıcaktan baytkım
Karacaoğlan dön obana.

Bu dizelerde göğce idi benim yerim durağım derken hem doğumyerinin, hem de durağının Gökçe olduğunu söylüyor. Ayrıca çocukluğunu yerinden yurdundan ayrılış nedenini ve oraya dönme özleminin dayanılmazlığı açıkıyor. Sonuç: İki şiirde bir noktada birleştirip, önce ozanın Kozan Dağında yaşayan bir soydan geldiğini, ikinci şiire göre de kesin olarak Feke'nin Gökçeli Köyünde doğduğunu ve büyüdüğünü anlıyoruz.

Yukardaki şiirlerde geçen Kozan, Karacaoğlan zamanındaki Kozan Sancağı tarihi eserlere bakılırsa köklü bir geçmişe sahiptir. Şöyleki: Tarihte Kozan Kalesinde meşhur Ayasofya Kilisesi gibi bir kilise varmış, Ermenilerin en büyük

ruhani reisi Katolikos burada buinurmuş, bu kilisede çeşitli çiçekler toplanarak bir altın kazan içinde çocukları vaftiz için kullanılan pelesenk yağı elde edilmiştir. Kaledeki bu kalıntılar bu gün de kısmen görülebilir.

Feke'ye gelince: Kozan Sancağının önemli dört kalesinden biridir. Sancağın doğu bölümünün merkezi gürişen olurken, batı bölümün merkezi de Feke'nin Beien köyüdür. Sancağın önemli işleri ile ilgili kararlar bu iki merkezin arasındaki Feke'de alınır. Sonuç: Feke ve çevresi önemli kişilerin ve olayların merkezidir.

Gelin şimdi de Gökçeliyi Ali Rıza Yalğın'ın "Cenupta Türkemen Oymakları" kitabından anlattıklarıyla 31 / 8 / 1928 . 2 / 9 / 1928 tarihlerine göre tanıyalım: mGökçeli. Feke'nin beş saat güney batısında güneye bakan Göğlü tepe üzerinde 20 haneli bir köydür. Ali Rıza Yalğın Karacaoğlan'ın köyünde bu sülaleden Çilingiroğlu Mehmet Ağa'ya konuk olduğunu Ağa'nın çocuklarından şiirler dinlediğini söylerken bölgenin bir ozana ilham verecek kadar şiirsel özelliklere sahip olduğunu belirtir. Feke'yi gördükten sonra ben de yazarın görüşlerine içtenlikle katıldım.

Bugünse Feke. Adana'ya bağlı, içinden Göksu ırmağı geçen yine eşsiz güzelliklere sahip, dağlar ve tepelerle çevrili bir ilçemizdir. Gökçeli köyü ise, Toros dağlarının uzantısı olan Feke dağlarının 1500 metre yüksekliğinde kurulu bulunan, dağınık oturma plantna sahip bir yerleşim yeridir.

Şimdi de Gökçeli ile ilgili bilgilerimize 12 yaşında iken Ali Rıza Yalğın'ı karşılayan, Mehmet Ağa'nın oğlu. Karacaoğlan'ın altıncı göbek torunu Mehmet Ali Çilingir'den dinlediklerimizle devam edelim: Bizim yöremiz Kozan'dan Kayseri'ye giden Binboğa Dağlarına kadar çıkan kervan yolu üzerinde önemli bir geçitmiş. İstenirse bu eski yolu gösteren düzlük bugün de görülebilir. Dedi; biz tarihte bu yolun önemini Kasım Ener'in - Tarih Boyunca Çukurova'ya Bakış -adlı eserinde şöyle gördük: Hitit Devletinin Firavun ikinci Ramses ile dostluk paktını yaptıktan sonra Kizvatna'dan -Çukurova'da kurulan krallık- Mısır'a demir cevheri gönderildiğini ve Adana'ya gelen Hitit Yolunun Kayseri, Saimbeyi, Feke ve Kozan üzerinden indiğini ve bu yolun Hititler tarafın-

dan Suriye seferi için kullanıldığını söylüyor. - Hititler M. Ö. 9. Y. Y. içinde Anadolu'ya yerleşmişler - Sayfa 53-

Tarihteki bu önemli yol yüzyıllarca değerini yitirmemiş, Çukurova göçerlerinin hayatında da vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Bu bilgilerden sonra şimdi yine Mehmet Ali Çilingirle yaptığımız konuşmaya dönelim. O, sözlerine şöyle devam etti; Karacaoğlan bizim soyumuzdandır. 85 yaşında ölen babam Hasan oğlu Mehmet Çilingir'den bunu duydum. Diyerek şu dörtlüğü örnek verdi:

Karacaoğlanımda ünüm duyuldu
Binonbeşte göbek adım kuruldu
Çiiingiroğlu Gökçe soyumdu Şimdi
başım gurbetellere düştü

Dedikten sonra Karacaoğlan'ın hayatıyla ilgili Gökçeli köyünden ayrılış nedeni olan rivayeti anlattı. Onun kısaca anlattığı rivayeti başka ağalardan duyduklarımızla birleştirirsek söylentilerden biri şudur: Gökçeli köyünden yoksul bir ailenin çocuğu olan ozan küçük yaşta öksüz kalmış ve gençlik yıllarında barınmak, çalışmak için Belen köye gelerek Koza-noğullarının kapısına sığınmış, adı gibi kara kuru delikanlı bu kapıda hizmet görürken ağanın kızana vurulmuş bu tutkusunu çaldığı sazın telinden yansıtmış, ne yazık ki bu sevdalısı başına dert açmış. Sevgilisine kavuşmanın tek yolu para kazanmaktır. Alır sazını gurbeti dolaşır. Saz çalmayı, şiir söylemeyi meslek edinir. Gerekli şöhrete kavuşunca önce sevdiğini alır, sonra karısıyla birlikte ablasının bulunduğu Gökçeli'ye döner. Bir süre sonra ablası ile eniştesi ölmez mi? Geriye gözü ve gönlü yengesinde olan densiz bir yiğen kalır. Yenge önce yüz vermez... Ancak delikanlı da ne olursa olsun onu bırakmaz...

Bir gün Karacaoğlan'ı yakın bir köyde düğüne çağırırlar. Düğün güzel olmasına güzel de Karacaoğlan'ın yüreği ezik, gönlü hüznü eli sazın teline takılır ve tel kopar. Bir uğursuzluk olduğunu sezer. Sabaha karşı, herkes derin uykudaiken atlar atma evine gelir. Gelir gelmesine; ama ... Yiğeni ile karısını açıksaçık uyurken bulur. Önce öldürmek ister, sonra vazgeçer üzerinden çıkardığı kara meşlahı uyuyanlara örtüp, gider. Konuştuğumuzda 63 yaşında olan Mehmet Ali Çilingir'e göre, ozan bu olayı şiirinde şöyle anlatır:

Uzak yerlerden de emendim geldim. Geldim de yüzünün nuru kalmamış. Kaşın ile gözün gel gel ederdi. Şimdi söyleyecek dilin kalmamış. Bu dörtlüğün kitapiardaki devamı ise şöyledir:

Kömür gözlüm ben de bunu bilemedim
Yıkılıp bahçene gülün dermedim. Bir gece
koynunda mihman olmadım Şimdi el
değmedik yerin kalmamış.

Uyma dilber uyma kötü adama,
Başımı koymuşum gelen kadana,
Çoluk çocuk doldurmuşsun odana,
Varıp oturacak yerin kalamamış.
Karacaoğlan der ki hele nideyim,
Başım alıp diyar diyar gideyim,
Varıp bir sitile hizmet edeyim,
Dökülmüş yaprağım ferin kalmamış.

Bu olaydan sonra yıkılmış durumda Gökçeli'yi terk eden ozan; "Bir daha sazla döndüremeyeceğim bir kız bulmazsam almam" diyerek, üzüntüsünün nedenini soran köylülere şu şiiri ile açıklama yapmış:

Azgın ağalar zamane azgın,
Şahin yuvasında dönüyor kuzgun,
Tarlası arı da bideri bozgun,
Neyleyim yiğeni day olmayınca.
Söylerim söylerim sözümden almaz,
Densiz bir cahildir hal hatır bilmez,
Hısım, kavim, dosta hiç güven olmaz,
Atadan, dededen soy olmayınca.
Karacaoğlan yiğit yiğidi över,
Asılmış meyveler dalını eğer,
Güzelin kıymeti bin altın değer,
Neyleyim güzeli huy olmayınca.

Sonuç: Karacaoğlan'ın hayatı ile ilgili söylenti ne olursa olsun O'nu, yerinden yurdundan koparan hiç bir güzele güven duymaz hale getiren, günü gün olarak değerlendirmeye iten, sılaya dayanılmaz özlem duyuran, ama oraya dönemeyecek kadar kopmasını gerektiren, Kozanoğlu Beylerinden bu denli

ürküten neden ancak yukardaki rivayet kadar akla uygun ve önemli olabilir.

Bu olaylı ayrılıktan sonra yine Çilingir'e göre ozanımız büyük olasılıkla Bahçe kazasına geçmiş olabilir Ozanın geldiği kabul edilen Varsak köyü ozaman Bahçe'ye bağlıdır. Varsak köyü ile ilgili yaptığımız araştırmalara göre; Karacaoğlan'ın sülalesi olduğu söylenen Sayıloğulları halen bugünkü Düziçi kazasının aşağı ve yukarı Varsak köylerinde yaygın olarak yaşamaktadırlar. Ancak bazı kişilerden edindiğimiz izlenimlere göre bu soyun da Kozan'dan geldiği söylenmektedir. Çamiçi köyünden 67 yaşındaki Ali Yaş'a bizim eskiden beri aşıklardan duyduklarımıza göre; Karacaoğlan Kozan'dan gelmektedir. Sayıloğulların da onun sülalesinin devamı olduğu söylenir, dedi. Düziçi'nin Elbeyli köyünden Ali İlbeyoğlu da aynı görüşe katılmaktadır. Düziçi'nden eski öğretmenlerden, şimdi avukatlık yapan Yusuf Doğan'a göre; Yukarı Varsak kaçmaya gizlenmeye uygun, hayvancılığa bağlı ekonomisi olan yüksek bir yayladır. Doğa güzellikleri yönünden Gökçeli köyüne benzemektedir.

Ozanın, Gökçeli köyünden ayrıldıktan sonraki hayatı Yunus'a benzer. Haçın, Göksün, Pınarbaşı, Binboğa, Kayseri, Antep, Maraş, Elbistan, Adana asıl kaldığı bölgedir. Ayrıca, Adıyaman, Niğde, Bor, Konya, Koçhisar, Hasandağı, Ankara, Bursa, Gülnar, Gürün, Diyarbakır, Erzurum, Van yörelerinden de şiirlerinde söz eder. Bunun dışında Şam, Hama, Humus, Halep, Frengistan gibi daha birçok yer isimlerini şiirlerinde görmek mümkündür.

Ozanımız, ünü her yere yayılan, çağını, çağının olaylarını izleyen, görmediği yabancı yerleri bile özellikleriyle şiirlerinde yansıtabilen bir kişidir. Ancak buralar bizim ile benzemez deyip sıla özlemiyle yanar ve:

Benden selam söylen Kozan iline,
Top kara zülüflü mayalarına,

dediği yer bu anlattıklarımızdan sonra kuşkusuz ozanın doğup büyüdüğü, ömür boyu özelemini duyduğu yerdir.

Karacaoğlan'ın şiirlerindeki yöresel sözcük ve deyimlere gelince:

Yaşadığı yörenin ağız özelliklerini şiirlerinde en etkili biçimde kullanan Karacaoğlan'm özenle seçtiği sözcüklere ki-

saca bir göz atarsak, şunları görürüz:

Ataş: ateş, Alman mı: almazmısın, Acışmak: içten acı-mak, Aşna: gizli dost, Ala: karışık renkli, Alma: elma, Ağşam: akşam, Annaç: karşı, Aşkara: aşikar, Avara etmek: bir kimseyi işinden alı koymak, Belen: dağ sırtlarında geçit veren çukur yer, Belik: saç örgüsü, Belenmek: toprağa bulanmak, Burma: bilezik, Bahana: bahane, But: vücudun kalça ile diz arasın-daki bölümü, Bacı: kız kardeş, Buymak: çok üşümek, Cırnak: yırtıcı hayvan tırnağı, Cılbak: çıplak, Çabut: bez, Döş: göğüs, Düş: rüya, Değnemek: bakmak, Döşek: yatak, Domur: tomur tomurcuk, Devre: yanlış, ters, Dölbent: ince seyrek pamuklu kumaştan baş Örtüsü, Dürtmek: dokunarak uyararak. Densiz: yakışsız ve saygısız davranan, Dölek: düz, engebesiz, Essah: sahil, gerçek, Fırlanmak: dönmek, Gücücek: küçü-cük, Göğnek: gömlek, Göğermek: yeşermek, Hamaylı: tılsımlı takı, muska, Höbek: öbek, Habar: haber, Ham: olgun olma-yan, Fakı: din adamı, Işkın: filiz, İrenk: renk, İlikliyon: ilikliyor-sun, İrast gelmek: rastlaşmak, Kıymat: kıymet, Gadani alayım: kazasını, belasını almak, Kıçı: dolunun küçüğü, Kolunç: omuz, omuz ağrısı, Kelli: sonra, Kalan: bundan sonra, artık, Koğ-laşmak: Dedi kodu yapmak, Koyak: iki dağ arasındaki büyük çukur, Kuşluk: sabahla öğle arası, Kekil: saçın yan kıvrımı, Ketan: baş örtüsü, Keleş: çok güzel, Muhannet: bencil, Mü: örgü şişi, Nişlemek: ne iş yapıyorsun, Ökçesi bozuk: kötü yola düşmüş kadın, Pusmak: gizlenmek, büzülmek, Reyhan: fes-leğen, Sehil: bunaltıcı sıcaklığın olduğu yer, Sünmek: uzamak, Soyha: ölünün üzerinden çıkan giysi, Söbü: oval, beyzi, Sı-raca: deride ve daha çok boyunda görülen bir cins yara, Satır: bir tür enli bıçak, Kol sıvamak: mecazen işe koyulmak, Sulu sepken: yağmurla karışık biçimde yağın, Şilek: şelek, sırtta taşınan yük, Süliüm: merdiven, Tuman: don, şalvar, Ün etmek: seslenmek, Yel: rüzgar, Yasılmak: teslim olmak, Yağlık: çevre, yazma, Yuka: derinliği olmayan, Yumak: yıkamak, Yesir: esir, Yavuklu: sözlü, nişanlı...

Deyimlere gelince:

Ah çekmek, alnına kara yazı yazılması, ağzı dili kurumak, ayağının altına turab olmak, bağı ezilmek, başında sam yeli esmek, ciğerine ateş basmak, ciğer kebab olmak, ciğeri para-lanmak, ciğerinden kan gitmek, dünyanın başına dar olması,

derde düşmek, damağında tadı kaimak, eğlenip kalmak, ecel şerbeti içmek, divan durmak, gaflet basmak, göz süzmek, gönül akması, hicap perdesini kaldırmak, iğneden ipliğe sorulmak, işlerin Altah'a kalması, kara sevdalara salmak, kurban olmak, kismetini kalkmak, kül olmak, kulakları çınlamak, mevladan bulmak, murat almak, nazar değmek, nare yanmak, tebdili şaşmak, sıtkı sıyrılmak, yüreği yanmak, yüreğinin yağı erimek, yükünün üstüne yük vurmak, yüze gülücü olmak, gönül yıkmak...

En çok kullanılan örnekler olarak karşımıza çıkar. Bu kısacık incelemeden sonra yaşantısıyla, sazıya, sözüyle, güneyü olan ozana şöyle seslenmemek, elden gelmiyor:

Ey ozanlar ozanı sanadır sözüm,
Sana Gökçeli'den, Kozan'dan selam,
Seni okuyandan, yazandan selam,
Sana sevenlerden, bizlerden selam,

Saygılarımla....
Gaye KÖKEŞ